

UVODNIK

Art terapeuti, od kojih su neki i zdravstveni djelatnici, koji prakticiraju u zdravstvenom sustavu imaju puno toga za reći. Umjetnici koji djeluju u području umjetnosti i zdravlja također. Uredništvo Transfera im želi pomoći da objave svoja iskustva. No, pitanje je – kako?

Proces prikupljanja radova za ovaj broj bio je istraživanje samo po sebi: razgovarali smo s pojedincima koji rade s populacijama s tjelesnim ili mentalnim poteškoćama u području umjetnosti i/ili art terapije u zdravstvenim ustanovama ili u zajednici, pregovarali smo o opsegu, fokusu i strukturi pojedinog rada. Morali smo odbijati ili biti odbijeni, jer tekstovi nisu zadovoljavali znanstvene standarde ili autori nisu bili zainteresirani prilagoditi svoje priče ovom okviru. Znanstveni stil i forma zahtijevaju određenu adaptaciju jeziku umjetnosti – jeziku slike – ako to nije oksimoron nad oksimoronima. Ovaj specifični medij komunikacije u art terapiji sadrži razine svijesti koje je teško prenijeti u ovom znanstvenom formatu. Je li onda oksimoronski poduhvat pokušati prevoditi art terapijski proces u istraživanje?

Ovo pitanje odjek je jaza između teorije likovnih umjetnosti i umjetnosti, koncepta i prakse, za razliku od filozofije umjet-

nosti, s kojom umjetnici često osjećaju snažniju povezanost. Također je sličan onome koji je psihologija u svojim počecima prešla prihvaćanjem iz polja filozofije u polje temeljeno na iskustvu. Kada je psiha postala nedvojbeno pojmljiva kao „znanost izvan medicine” (Jung, 1991), mogla se početi oblikovati i metodologija psihologije. Dok umjetnost jest iskustvo – unutarne i vanjsko, osjetilno i kognitivno, pasivno ili aktivno – istodobno je proces i rezultat, jedinstveni otisak osobe i trenutka u vremenu. U značajnoj tišini koja slijedi kraj procesa, slike govore. Taj jezik još čeka prijevod.

Zamislimo kako promatramo osobu koja hoda niz ravnu liticu nad morem. Zauzastavlja se na rubu, nagiba i – balansirajući na najmanjoj mogućoj površini koju čovjek može zauzeti – uz nagli pokret gležnja odskoči i leti u luku dok ne probije površinu vode i nestane.

Za tu osobu, boravak izvan i unutar vode jednako je stvaran, kao što su stvarna i unutarnja i vanjska iskustva. Vi, s druge strane, imate pristup tek suhom, vizualnom fragmentu tog iskustva.

Slično tome, art terapeuti dovode „plivače” do odskočne daske stvaranja, vode ih prema skoku i prate dok uranjaju

u proces. Što je proces dublji, to je slika slojevitija. Art terapeut promatra fiziološke i tjelesne reakcije osobe dok penetrira razine stvarnosti na ravni papira, ostavljajući otisak procesa. Nastala slika nalikuje zagonetci čiji se ključ nalazi u mentalnom prostoru stvaratelja. Simboli su slojeviti – boja, oblik i njihovi odnosi (preklapanje ili prekrivanje; rezanje ili trganje; polako ili energično) – te odražavaju unutarnje procese koji bi ostali nijemi potencijali bez likovnih medija da ih realiziraju. U konačnici, oslanjamo se na verbalne i socijalne vještine kako bismo iskustvo podijelili, međutim i tada će nam biti dostupni tek fragmenti. Kroz kontratransfer, možemo dodatno naslutiti stanje osobe kako se ono odražava u terapeutu.

Ovaj donekle poetičan opis sadrži temeljne elemente art terapijskog procesa: objektivnu situaciju; opažanje ponašanja i fiziologije osobe; opažanje procesa stvaranja; dijalog i terapijsku obradu; analizu nastalih radova i njihov sadržaj. Nematerijalni podaci su proživljena iskustva klijenta i terapeuta. Ona se mogu dalje istraživati kroz slike, ponavljanjem gore opisanog procesa, potencijalno se rasplićući u beskonačnom fraktalu.

Suočeni smo s nekoliko ključnih izazova u adekvatnom prevođenju ovog dalekog i nedefiniranog, ali vrlo jasnog i definitivnog načina komunikacije na pragu svijesti, gdje se susreću osjet i sjećanje. Istraživanja u somatskim praksama u velikoj mjeri doprinose empirijskim kvan-

titativnim metodama, dok se kreativne terapije češće istražuju kroz fenomenološka kvalitativna istraživanja, koja cvatu u područjima gdje ljudska misao još nije zakoračila.

Za fenomenološki orijentirane istraživače, jezik proživljenog iskustva ima veću važnost od same statistike. Njegovo istraživanje zahtijeva otvorenost, fleksibilan rječnik te edukaciju stručnjaka kako bi pronašli jezik kojim mogu dijeliti svoje vrijedne uvide i pridonijeti zajedničkoj bazi znanja.

Neurološki sustavi koji stoje u pozadini procesa art terapije o njima govore vlastitim jezikom. U ovom broju Transfera, Juliet King predstavlja znanstveni model prijenosa znanja, koji se koristi u multidisciplinarnim timovima kako bi se omogućilo bolje razumijevanje profesionalnog doprinosa art terapeuta unutar interdisciplinarnog tima mentalnog zdravlja te istaknula posebna dimenzija koju art terapija donosi zdravstvenim djelatnicima.

Široki segment umjetnosti i zdravlja bio je u središtu pozornosti u Europi tijekom protekle godine, s projektima koji se oslanjaju na empirijske podatke i uvjerljivo potvrđuju značajnu ulogu likovnosti u smanjenju stresa, emocionalnoj i bihevioralnoj regulaciji (Bokoch i sur., 2025), kognitivnim funkcijama, osjetilnim i perceptivnim sustavima, motoričkim sustavima te endokrinim i imunološkim odgovorima – pri čemu se mnogi od tih učinaka javljaju istodobno

(Worrell i sur., 2025). Također se bilježe učinci na opće blagostanje, socijalnu i povezanost sa svojim tijelom (Joschko i sur., 2024; Sonke i sur., 2025).

Osviještenost o pozitivnim učincima kreativnih terapija omogućila je realizaciju projekata razmjera Svjetske konferencije o art terapiji i neuroznanosti u veljači, pa do konkretnih inicijativa u zajednici, poput švicarskog pilot-projekta u kojem liječnici opće prakse propisuju posjete muzejima.

U Hrvatskoj je proveden jedan od najznačajnijih projekata za definiranje i daljnju kategorizaciju profesije art terapije - mapiranje dionika u području umjetnosti i zdravlja u organizaciji Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske i Hrvatske udruge za art terapiju (HART). Istraživanje je sustavno dokumentiralo art terapiju i šire prakse umjetnosti i zdravlja, identificirajući postojeće programe, profesionalne uloge, institucionalne kontekste i nedostatke u dostupnosti usluga. Ovo kontinuirano istraživanje pruža sve snažniju bazu dokaza za profesionalno zstupanje, jasnije razlikovanje art terapije od srodnih praksi te informirani dijalog s dionicima iz područja zdravstva, socijalne skrbi i kulture.

U svjetlu rastuće prakse art terapije u Hrvatskoj – gdje studenti i alumniji Sveučilišnog specijalističkog poslijediplomskog studija Kreativnih terapija već devet godina primjenjuju stečena znanja – u ovom broju dijelimo neka od tih

iskustava iz kliničke prakse u psihijatrijskom settingu. Primjena kreativnih terapija u ovom, za njih vrlo poznatom kontekstu, istražena je u preglednom radu koautora Klasan i Degmečić.

Iako su povijest i razvoj kreativnih terapija u psihijatriji relativno dobro istraženi, prakse u javnom zdravstvu i u radu s fizičkim poteškoćama znatno su slabije zastupljene u znanstvenoj literaturi. Kako bismo djelomično ispravili taj nedostatak, predstavljamo izazovan i važan art terapijski program u pedijatrijskoj bolnici koji uključuje individualnu i grupnu terapiju te format otvorenog studija. U istom settingu, Bifano istražuje profesionalnu ulogu i identitet art terapeuta u Sjedinjenim Američkim Državama, otvarajući važna pitanja o funkcioniranju ove razvijajuće profesije unutar interdisciplinarnih medicinskih timova.

Kao i obično, donosimo intervju s istaknutim art terapeutom. Ove godine imali smo čast razgovarati s Marian Liebmann, doajenkom art terapije, čiji je rad u području grupne art terapije, rada sa zatvorenima, art terapije i socijalne pravde te mirenja, duboko obilježio struku. Uz više od dvadeset objavljenih knjiga, suurednica je i nedavno objavljenih izdanja Art terapija i fizičke poteškoće i Art terapija i neurološke poteškoće (2015) (Art Therapy with Physical Conditions i Art Therapy with Neurological Conditions).

Još jedan značajan doprinos području art terapije i zdravlja dolazi iz zbirke

Umjetnost za Zdravlje (Arts for Health) izdavačke kuće Emerald. Hoganina Photography iz ove serije izvrsno je predstavljena na sljedećim stranicama, s posebnim naglaskom na fototerapiju.

U cjelini, ovaj broj predstavlja značajnu zbirku suvremenih praksi art terapije u

javnom zdravstvu kako bismo što točnije informirali i potaknuli sustavno promišljanje interdisciplinarnih suradnji te pomogli u orijentaciji pri odabiru smjerova za daljnja potrebna istraživanja i praksu unutar ovog širokog i dinamičnog područja.

Mia Janković Shentser
glavna urednica

Literatura

- Bokoch, R., Hass-Cohen, N., Espinoza, A., O'Reilly, T., i Levi, E. (2025). A scoping review of integrated arts therapies and neuroscience research. *Frontiers in Psychology*, 16.
- Joschko, R., Klatte, C., Grabowska, W. A., et al. (2024). *Active visual art therapy and health outcomes: A systematic review and meta-analysis*. JAMA Network Open.
- Jung, C. G. (1991). *The archetypes and the collective unconscious*. Routledge.
- Sonke, J., Tan, M. K. B., Lee, J. B., et al. (2025). The arts for disease prevention and health promotion: A systematic review. *Nature Medicine*.
- Worrell, C., Kirkpatrick, M., Ribeiro Perez, C., Fortuna, P., Bumbra, L., Bradnock, L., & Woods, A. J. (2025). *The physiological impact of viewing original artworks vs. reprints: A comparative study*.
- Liebmann, M & Weston, S. (Eds.) (2015). *Art therapy with physical conditions*. Jessica Kingsley Publishers.